

KARATAY
BELEDİYESİ

KARATAY
BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

Yayın Kurulu:

Dr. Mehmet Ali UZ

Prof. Dr. SaİM SAKAOĞLU

Hasan YAŞAR

Ahmet ÇELİK

Ali İŞİK

Av. Serdar CEYLAN

CİLT: 22 • SAYI: 2
11 OCAK 2023 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Merhaba

f /akademiksayfalar

www.merhabahaber.com

HZ. Mevlâna ve Mevlevîlik

ÖZEL SAYI (4)

EŞREFOĞULLARI HAKKINDA BİR KAÇ SÖZ

Âlî Bey
Hazırlayan: Ahmet Çelik

Konya’da Dergah-ı Hazreti Mevlana’nın arka cihetinde kain (Kadınhanlı) Topbaş (Ahmet Kudsi) Hoca Hanesi denilen hanenin şark (doğu) cihetinde vaki kabristanda medfun olup Müzeyi Hümayun müdürü Halil Edhem (Eldem) Beyefendi’nin suret-i mahsusada celp ettirdiği istempazdan kıraat olunan:

“Allah el-bâki intekale min dâri’l-fenâ ilâ dâri’l-beka es-sadri’l-kebîr ve’l-hubrü’l-bahir⁽¹⁾ ferîd dehrehu vahidu asrihi el-merhûm el-mağfûr Şeyh Eflaki⁽²⁾ el-ârifi tegammeda’llâ-

hu bi gufrânihi yevmü’l-isneyn ahir Receb sene ihdâ ve sittîne ve seb’a mieh.”

kitabesinden münfehim olduğu üzere 761 senesi recebinin ahirinde pazartesi günü ve-fat eyleyen ve sakıp dedenin sefinesinde görüldüğü veçhile⁽³⁾ Ahi Natur’un⁽⁴⁾ mahdumu ve Bedreddin Tebrizi tilmizi Konyalı Eflaki Ahmed Dedenin 719 senesi⁽⁵⁾ Zilhiccesi’nin 24. Salı günü (5 Kasım 1360) irtihal

(3) Sefine-i Sakıp kısım 3s.5

(4) Natur, Kamus Tercümesi’nde görüldüğü üzere bağ bahçe ve harmanlık bekçisine deniyor. Bağban manasına.

(5) Mesnevihan Mahmut Dede’nin Sultan Murad Han Salis’in emriyle 999/1590 senesi tercüme etmiş olduğu Şeyh Abdülvehhab Hemdani’nin “Sevakib” nam eserinin Galata Mevlevihanesi Kütüphanesi’nde zevat-ı muhtelif tarafından vakf olunan kitaplar meyanında 51 numarasıyla mukayyet ve 1158/1745 tarihinde yazılmış olan nüshasıyla Veliiyüddin Efendi Kütüphanesi’nde 1844 numarasıyla mevcut bulunan nüshasında görülen 729/1328 tarihi sehvi müstensih olsa gerektir.

(1) Tercüme-i Kamus’ta “el-bahr lafzında levimde mütevvisi” olan haberde bahr itlak ederler” denilmesi ne nazaran vel-hubrü’l-bahr olması zannolunur

(2) Sakıp Dede, Sefinesi, 1283/1866, Mısır tab’ı, kısım 3, s.7 de: “ve salisen istiva-ı hilâfet neşesiyle muhterem” denilmekte olmağla kitabede görülen şeyh ünvanı doğrudur.

eden Ulu Arif Çelebi'nin emriyle tedvin etmiş olduğu Menâkibü'l-ârifin ve merâtibül-kâşifin⁽⁶⁾ nam eserinde ve Ulu Arif Çelebi'nin menakıbı meyanında görülen birkaç fıkra Beyşehir'de vaktiyle icra-yı hükümet eden Eşrefoğulları'nın tarihini tenvire hâdim olur zannıyla buraya nakledildi.

Eflaki Dede'nin eserinde: "Ahi Musa Akşehir'den menkuldür ki, Eşrefoğlu'nun hâdimi Hâce Kamerüddin Saib ki Akşehir'de hakim-i ğasim idi."⁽⁷⁾ demesi Eşrefoğulları'nın bi'l-fiil icra-yı hükümet ettiklerine ve Akşehir'de huze-i hükümetleri dahilinde buldukları delâlet (işaret) etmektedir.

Yine muma ileyhin " Eşrefoğlu melikü'l-ümera Mübârezeddîn Çelebi Mehmet Bey Beyşehir'de bir gece Hazreti Çelebi ulu Arif Çelebi'yi davet ederek fevkalade tazimat ve tekrimatta bulundu ve oğlu Süleyman Şah'ı sarayından celp eyleyerek Çelebi'ye takdim eyledi. Davetinde sonra Çelebi Mehmet Bey oğlunun akıbetinden sual etmekle Çelebi de: "Sizden sonra bu vilayetin harabisi ve bu cemaatin tefrikası onun kudümünden olacaktır ve akibetü'l-emr anı bu deryacaya –Bey-

şehir Gölü'ne- atarak bi-nâm ve nişân ederler." dedi. Biçare pederi ve hâzirân ağlaştılar. Çelebi nasıl buyurduysa öyle oldu. Timurtaş eyyam-ı devletinde Beyşehir'i ni feth ve tarrac etti. Birkaç gün sonra da Süleyman Şah'ı deryaçaya attılar ve memleket harab ve yebab oldu."⁽⁸⁾ mealinde olan fıkrasıyla muhtasaran tercümesi Nureddin Semerkandî namında bir danışment Çelebi'ye mürit olmuş idi. fakat bir şahıs mağrur olmağla evkat-u sürur-ı ihvanı mükedder ederdi. Bir gün Çelebi kendisine: "Şu birkaç mektubu Eşrefoğlu'na götür dervişân için buğday yağ vesaire al, çabuk getir." dedi. O da fi'l-hal (hemen)

(6) Bu eser hakkında Kâtip Çelebi Keşfü'z-zünun'da 1274/1857, Bulak tab'ı, c.2 s.341 ve 1311/1895, İstanbul tab'ı c.2 s.532; Esrar Dede Tezkiresi'nde ve Nasir Abdülbaki Dede'nin terceme-i halinde Galata Mevlevihanesi Kütüphanesi zevat-ı muhtelif tarafından vakfedilmiş kitaplar meyanında numara 109, varak 11.3 "gah sohbeti ihvan safada gah hangah yeni Mevlevihane'si-ittisalindeki vaki saadethanelerinde menakıbı şerif dede ahmed eflaki yi tercüme-ye meşgul olup ol eseri mübareke dahi inşallah bu günlerde tekmile karib olmuştur" demekte olmasına nazaran Menakibü'l-ârifin'in tercümesi var ise de fakir göremedim

(7) Menakibü'l-ârifin Galata Mevlevihanesi Kütüphanesi numara 321, Ebu Bekir çeLebi hattıyla 1016/1607'de yazılmış olan nüsha varak 213.

(8) Menakibü'l-ârifin balada zikrolunan nüsha, varak 217.

hazırlanarak hayvana binmek istedi baş aşağı düştü. Esna-yı azimetinde Çelebi: “Bu adam başsız gidiyor maktul olmazsa acayıptır.” dedi. Dördüncü günü Nureddin Semerkandî'nin Eşrefoğlu tarafından katledildiği haberi geldi. Meğer Eşref oğlu Mehmet Bey'in nezdinde şâir ve fâzıl meşhur **Tırazi** var imiş. Bununla Semerkandî beyninde (aralarında) bir mübahase cereyan etmiş. Semerkandî mağrurluğu hasebiyle şairi öldürmüş. Müftiyan-ı şehirde katilin katlini (öldürülmesine) ifta etmekle Semerkandî'yi idam ederek her ikisini bir yere defnetmişler... Eşrefoğlu da hizmeti mütevafere bulunarak arzı itizar

etmiş.”⁽⁹⁾ suretinde bulunan bir diğer fıkrasında görülen Eşref oğlu Mübarezeddin Çelebi Mehmet Bey “Eşrefoğlu Mehmet bey “halil edhem beyefendinin encümen mecmuasıyla “Anadolu'da İslami Kitabeler” namı altında neşr etmekte oldukları kitabeler meyanında görülen⁽¹⁰⁾ Beyşehir'in İçerişehir mahallesinde kain Camii Kebir yahut Eski Camiin cephesi balasına mevzu (konulmuş) iki satır kitabenin satır-ı saniyesinde (ikinci satırda): “Ve şerata el-vâkif el-mezkûr -Seyfeddin Süleyman ibni Eşref- hamse cemii'l-menabi' el-mezkûr li't-tevliyeti evlâdehu ve hümâ el-izzü'l-makbûl Mehmet Bey ve Eşref Bey” ibâresinde görülen “Mehmet Bey” olsa gerektir. Mehmet Beyin pederi, “Seyfeddin” lakabıyla mulakkab olan Süleyman bin Eşref'ten sonra makam-ı hükümete kuud etmiş (oturmuş) ve “Mübarezeddin” lakabını almış zannındayım. Bu zanna da sebep Eflaki Dede'nin salifü'z-zikr (yukarıda geçen menkibenin) ikinci fıkrasında Ulu Arif Çelebi'nin Mahmut Bey'e hitâben sizden sonra bu vilâyetin harabisi...” vıla ahir demesi ve Beyşehir'ne ait olan kitabelerden beşinde Süleyman bin Eşref'in namı görülüp bunlarda 687/1289 senesiyle 701/1302 senesinden müahhar (önce) ve Ulu Arif Çelebi'nin tarihi irtihali olan 719/1319 senesinden mukaddem (önce) ol-

(9) Kamûsu'l-alâm c.s.300. Tıraz; Türkistan'da aksa-yı memalik-i İslamiyede bir kasaba olup ahalisinden tüccar-ı müslimin daha ötedeki Tatar ve Moğollarla ticaret ederler imiş.

(10) Tarihi Osmani encümeni mecmuaı sene 1332/1916, cüz 27, s.141.

ması balada zikr olunan Camii Kebir yahut Eski Camiye mutasıl (bitişik) türbenin kapısı balasında mevzu olan: “Emera bi inşâi hazîhi’t-türbeti’l-mübâreketi min avni’llâhi teâlâ fi’d-dîn el-emîr’il kebîri’l-hâtîr ebu’l-meâlî seyfû’l-hâk ve’l-mille ve’d-dîn Süleymân ibni Eşref fi şuhûri sene ihda ve seb’a mieh.” kitabesinden ve naladaki iki fıkranın müfadından münfahim olmaktadır. Mehmet Bey’in mahdumu olan Süleyman Şah’ın da makam-ı hükümete gelmiş olması yine ikinci fıkrada görülen: “Sizden sonra bu vilayetin harabisi” ile ahir ibaresinden istidlâl olunuyor. Eflaki Dede, Timurtaş’ın Beyşehir’ni feth ve taracinden birkaç gün sonra Süleyman Şah’ın deryacaya -Beyşehir Gölü’ne- atılarak ifna (yok) edildiğini ifade eylediği halde 749/1349’da vefat eden “el-Ömeri” de Mesâlikü’l-ebşâr’da: “Bu memleketin emiri Timurtaş’ın eline geçtikte bu-

nun emriyle katl olunduktan sonra husyetrini kesilip boynuna asılı olduğu halde meyti (ölüsü) gezdirilmiştir” diyor.

Beyşehir’nde Camii Kebir kitabesiyle Eflaki Dede’nin şu iki fıkrasına istinaden (dayanarak) Eşrefoğulları’na ait atideki silsilename tertip edilebilir:

Eşref - Seyfeddin Süleyman - Eşref Bey (bin Süleyman)- Mübarezeddin Mehmet Bey - Süleyman Şah (b. Mübarezeddin Mehmet Bey).

Eflaki Dede’nin Ulu Arif Çelebi’nin Menakıbı meyanında yazmış olduğu daha bir takım fıkrat (menkıbeler), Selçukiye hükümetinin inkırazıyla (yıkılmasıyla) Anadolu’da teşkil eden tevaif-i müluk (beylikler) tevarihine (tarihlerine) bazı mevaddı havi bulunmakla bunlardan ayrıca bahsedilecektir.⁽¹¹⁾

(11) Âîî, (Müzei Humâyun Hafızı Kütüb Muavini), “Eşrefoğulları Hakkında Bir Kaç Söz”, Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası, 1 Ekim 1330/1914, sy.28, s.251-256.

SULTAN VELED

Hekim Şifai
Hazırlayan: Ahmet Çelik

Sultan Veled, Türklerin la-hutî eda mutasavvıfı; Mesnevî-i Şerif mübdii cenab-ı Mevlana'nın büyük oğludur.

Anadolu'nun mühim merkezlerinden birisi Larende (Karaman)'de, ilim ve faziletle muhat bir dairede gözlerini açtı (623/1226).

Selçukîlerin en revnakdar ve şerefli demlerini yaşadığı büyük Alâeddin zamanında Konya'yı, büyük babası Sultanu'l-ulemâ, pederi Mevlana ile teşrif ettiler.

Selçuk payitahtının beyaz kemerli, mozaik kaplı kubbelerinin dekorlarını aksettiren billur gibi

şeffaf ve berrak sulu havuzları etrafında, tasavvuf cereyanlarını idare eden babasından, o devrin maruf âlimlerinden tahsil ile fitri olan zekâ ve istidadı inkişaf etti.

Malumatını, Suriye'nin ve Şam'ın meşhur üstatlarının kürsüleri karşısında tamamladı.

Babası Mevlana gibi o da fakih ve müderris idi.⁽¹⁾ Bir asra yaklaşan bereketli ömrünü Mevlevî tarikatının esaslarını kurmak, Mesnevî-i Şerif nüshalarını çoğaltmak, mesnevihanlar, tam manasıyla kâmil ve âlim insanlar yetiştirmekle geçirdi. O, Mevlâ'sına ve Mevlana'sına cidden âşıktı. İddia edeceğim ki doksan senelik hayatının mühim bir kısmını Mesnevî'deki muzıl (complex) ve muğlak beyitlerin, nüktelerin tefsirine hasretti.

İbtidânâme, Rebâbnâme, İntihânâme diye anılan mesnevileri bu şerhlerden, Mevlevîliğin büyük şahsiyetlerinin hayatlarından bahseder.

On üçüncü asr-ı miladının şayan-ı tetkik bir siması Sultan Veled'in eserleri mütalaa edilirse büyük bir mutasavvıf ve kıymetli bir âlim olduğu anlaşılır. Sultan Veled'in âlem-i tasavvufa en mühim hizmeti ise, üstadı ve pederi cenab-ı Mevlana'nın, tabiiyyat hadiselerinden mülhem fikirlerle

(1) Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled Hanefî fukahasıdır. Kitâbu'l-Cevâhiri'l-Muzîe fi Tabakâti'l-Hanefiyye ve Tacu'd-dâr isimli tabakât-ı Hanefiyye kitaplarında ve Mevzû'âtul-ulûm'da mukayyet ve musarrahtır.

آنادولیده تورک متصوفلری:

سلطان ولد

— ۱ —

عبدالملیم چلی اقدی حفرتربنه انخاف:

سلطان ولد، تورک لاهوتی ادامتصوفی؛ متوی شریف مدعی جناب مولانا مک بوک اوغئیدر .

آنادولینک مهم مرکز لرئندن برسی لارنده (قره مان) ده ، علم وفتیلده محاط بردارده کوزلرینی آجدی . (۶۲۳ - ۱۲۶۷ م)

سلاجوقیرک الک روتقدار و شرفلی دملرینی یشادینی بو بوک علاالدين زمانده قولینی ، بو بوک بابایی سلطان العلماء ، بدری مولانا ایله تشریف استیلر .

سلاجوق باغئینک ، اش کرلی ، موزابق قابل قبلرینک دوقودلرینی عکس استیریرن بلرد کچی شفاف و براق صدولی حوضلری اطراقده ، تصوف جربانلرینی اداره ایدن باباسندن ، اودورک معروف عللرئندن تحصیل ایله فطری اولان ذکاواستعدادی انکشاف استدی .

tezyin ve tasvir ettiği tasavvufi efkâr ve mülâhazatını, maharet ve kudret-i tamme ile neşir ve tamim etmiştir.

Hatta diyeceğim ki, kurunu'l-ulanın üstâd-ı zivekâr ve mualim-i evveli Aristo'yu nasıl İbn-i Rüşd, bu meşhur İslam tabip ve filozofu şerh ve izah etmiş ise, Mevlana'nın efkârını Sultan Veled tafsil ve teşrih etmiştir. Mevlana'nın efkâr ve eş'arı, ancak Sultan Veled'in kitaplarında yazılı bir şekil almıştır.

Mesela Rebâbnâme ismindeki eserinin sonuna ilave ettiği iki yüze yakın Türkçe şiirleri içerisinde şu beyitler, bu fikrimizi teyit ve tekit eden kıymetli delillerdir:

*"Mevlana'dır evliyâ kutbı bilenin
Ta kim ol buyur dese anı kalanın.*

*Tengri'den rahmettir anın sözleri
Körler okursa açla gözleri.*

*Kangı kişi bu sözden yol vara
Tengri anın murâdını yanına vere*

*Mevlana gibi cihanda olmadı
Ancılayın kimse Hakk'dan tolmadı*

*Ol güneşdir evliyalar yıldızı
Dükeline ol degirir avruzı*

*Tengri'den her bir kişi bahşiş bulur
Hâsslarının bahşışı ayruksi olur*

*Bahsisi kim Hakk virdi Mevlana'ya
Ani ne yoksula virdi ne baya*

*Siz anı benim gözümle görünüz
Anın esrârını benden sorunuz*

*Ben diyim sözler ki kimse dîmedi
Ben virem ta'am ki kimse yîmedi."⁽²⁾*

(2) İmlasını muhafaza ederek yazdığım şu beyitler, Gelibolulu Derviş Mustafa el-Mevlevî'nin (1015) senesinde istinsah ettiği Rebabname'dendir. Bu nüsha Üsküdar'daki Selim Ağa Kütüphanesinde

Bu günkü lehçe-i beyanımızın mazisini gösteren şu beyitlerin delalet ettiği mana, Mevlana'yı ve Mevleviliği öğrenmek, tetkik etmek arzusunda olanlara, kendi eserlerinin tettebbuu lüzumunu anlatmaktadır.

Filhakika, müşarünileyh, kendi zamanında geçen bütün vakıaları, bütün şe'nlere tam bir sıhhat ve sadakatle tespit etmiştir. Hâlâ bugün bile aynı hararet ve aynı cuşişle vicdanları işgal eden, münakaşa olunan Şems ve Mevlana'nın samimi dostluğundan, Şems'in akıbetinden, birçok heyecanlı vakıattan, hissiyatının esiri olmadan bahsedebilmiştir. Bunlar, Sultan Veled'in ne kadar me'sûr düşündüğüne, hususiyle kısr-ı dimağ hücreleri nescinin çok asil olduğuna delalet eder.

Hazret-i Veled -diğer mutasavvıflar gibi- en mümeyyiz vasfı (karakteri), halkçı (demokrat) ve insancı (hümanist) olmasıdır. Zaten mutasavvıflar, hekimlere çok benzerler.⁽³⁾ Mevzuları insanlardır. Birisi onun normal, diğeri marazi (patolojik) cihetlerini tetkik eder.

Sultan Veled, üç mesnevisi, "Maarif" isimli mensur kitabından başka büyük divanındaki Arapça, Farsça, Türkçe hatta Rumca lisanıyla yazılmış şiirler,

197 numarada mukayyettir. Cenab-ı Mevlânâ'nın, Sultan Veled'in, Menakıb sahibi Eflaki Dede'nin Türkçe eş'arını -bu bahiste cidden mütebahhir-fazıl muhterem Veled Çelebi Efendi bir kaç ay sonra tettebbuat-ı lugaviyye ve lisanıyye ilavesiyle neşreceklerdir. Geçenlerde aldığım lütuf namelerindeki tebşirati, Türk diliyle ve Türkçenin ilk devirdeki şiirlerine bittabi Anadolu-da-arzukeş zevata bu emel-i ulvi ve ilmîyi, müjdelemekle bahtıyarım.

(3) Tıbbın muhtelif şubeleri arasında emraz-i akliye ve tababet-i ruhiye mütehassısları bazı ruhi hastalıklarda-mesela isteri ve psikopatinin muhtelif şekillerinde-ispenciyarı devalarla beraber daha ziyade telkin, ikna, itimat kudretlerine müracaat ederler. Beşere iyilik, hayır, saadet, huzur vadeden mutasavvıfları, telkinkâr irşatlarıyla bu nokta-i nazardan, emraz-ı akliye mütehassısı psichiatriklara benzettirorum

gazeller, ilahi ve enfüsi, kudsi sa-
nihalarında, şefkat ve merhamet
hissiyle çarpan bir kalbin teren-
nümâtını duyarız.

Altıncı asr-ı hicrinin sonlarına
doğru vücuda getirdiği divanın-
da (690/1293) büyük bir sevgi ile
bağlı olduğu Türk Konya, hü-
küm达尔ara, sultanlara, vezirle-
re, ahilere Küçük Asya'nın şirin
ve sevimli şehirlerine hitap eden
methiyeler, kasideler ne kadar
fazla...

İşte ben onlardan bir tanesini,
çok sevdiği Konyalıları sena eden
bir gaelini de münasevetle tak-
dim ediyorum.⁽⁴⁾

Eski şairlerin milletine ve
memleketlerine derin bir mu-
habbet beslediklerini göstermesi
itibarıyla cidden haiz-i ehemmi-
yettir.

Mealen Türkçesi:

“Konyalılar, âlem-i ervahtan
doğduğunuzu biliniz.

Bu şehir evet o hümanın lane-
sidir.

Zamane mürganına benze-
mezsiz.

Şehbalinizle feza-yı namüte-
nahide uçunuz. Yaradılıştta, ah-
lakta mübareksiniz.

Şehirleri haşır etseler onların
hepsine ruhsuz olursunuz ya
Rab!

Bu nasıl bir şehir ki her ma-
hallesi yüz cihan kadar ve kıyme-
tindedir Konyalılar, her birerleri-
niz ayarı tam altınsınız.

Oh, altın ne bin hazine-i gayb,
bin kân ve fezailsiniz.

Allah'ın nur-ı rahmetine maz-
har, Hüda vergisi hazinelerden
nasibedarsınız.

Evet, surette bu arz-1 suffi-

den, nasutdansınız.

Haiz-i hayr-1 esrar ve sıfatta
mülkünden, âlem-i ulyadansınız.

Ta geriye kullukta biricik, sa-
raysız, otağsız padişahsınız.

Temiz, pak, ruşen kalbiniz
var. Ruhani hurilerle cennettesi-
niz.

Küçüğünüz, büyüğünüz evli-
ya gibidir.

Genciniz, ihtiyarınız şahlar
gibidir.

Kendinizden bir nişanımı
gördünüz, heyhat aldandınız, bi-
nişansınız (yani kendini var zan-
netme, sen yoksun o vardır -lâ
mevcûd illâ huve- cümle-i tasav-
vufiyyesine işaret).

Veled, babam söylemişti,
Konyalılar siz osunuz (Cenab-ı
Mevlana'nın Konya'yı veliler
şehri, burada oturanların en iyi
insanlar olduğunu ifade eden
cümlesine işaretir).”

Çok sade bir eda ile yazılan şu
gazel, ulvi teşbihleri, halkçılık fi-
kirleriyle ne kadar cazip ve ne ka-
dar parlaktır.

Beşeriyet kurun-ı vustanın is-
tibdat ve esaret zincirleri altında
inlerken, hürriyet-i fikriye, hür-
riyet-i vicdaniyenin taraftar ve
takdirkârı Sultan Veled, onlara
ne kadar samimi hitap ediyor,
onları ne kadar yüksek, ali ve ulvi
görüyor...

Muhitindeki insanların ten-
nuru, yükselmesi için, onlara,
kendi dilleriyle nasihatte bulun-
ması, tasavvufi akidelerini yaz-
ması çok manidardır.

İnsanları bulunduğu asrın te-
lakki ve zihniyeti ile değil, bir fi-
lozof gibi beşerin bütün müsavi-
sinden münezze bir mevki-i ul-
viden temaşa eden mutasavvıf
şair, yalnız âdemoğlunun büyük-
lüğünü ilahi sesiyle terennüm

(4) Konya'da intişar eden Halk Gazetesi'nin 11 Tem-
muz 1923 tarihli nüshasında müşarünileyhin, Kon-
ya şehrine ait bir methiyesini “Sultan Veled ve Kon-
ya” serlevhasıyla Feridun Nafiz neşretmişti.

eden bir mürşit mi idi? Oh hayır, neyin rebabın latif nağmeleri arasında ayini icra edilen, erkânında, adabında, mensuplarının giyinişlerinde, hatta düşünüşlerinde çok ince bir zarafet gizli olan Mevlevilik, onun muayyen bir sistem için icap eden bütün teşkilat ve tesisat fikirlerine malik olduğunu ispat eder. Pederi namına tesis ettiği Mevlevî tarikatının İslam medeniyetine, Türk harsına, şiir, sanat, fen cihetiyle ifa ettiği hizmet, hakikaten parlaktır.⁽⁵⁾ Ağuşunda Türk-lüğün en yüce âlimlerini sakla-

(5) Mevlevî mensubiyeti arasında yetişen diniyyat uleması, şair ve edipleri bildiren menabi, tezkireler ve menkıbevi eserlerdir. Benim isimlerini topladığım ve kısm-i azamını gördüğüm bu kitapların adedi otuzdan fazladır-Mesca ve katiyedar neşri kadimin en parlak numunesi Şeyh Sakıb'ın Sefine-i Nefise-i Mevleviyye'si Gâlib Dede'nin samimi dostu ve nedimi şair Esrâr'ın Tezkire'si, en zengin malumatı ihtiva eden eserlerdendir. Esrâr'ın vefatından sonra gelen Mevlevî şairlerini, genç üdebamızdan İhsan Mahvi Bey toplamaktadır. Gayretini takdir ediyorum. Türk sanayiinefisesi hakkında esaslı ve ilmi vukufunu neşrettiği makalelerinden öğrendiğimiz Şahabettin Bey, Türk sanat-ı nefise âlemine layemut mimari abideler, çok güzel peyzaj ve minyatür hediye eden mimar, nakkaş ve ressamı, en nefis yazıyla güzel divanlar, temiz ve zarif kitaplar yazan hattatları etüt etmektedirler. Kendilerine muvaffakiyet temenni ederim. Aciz, mesleğim dâhilinde bulunan hekimleri, cihan tababeti içerisinde de tecrübeye, müşahedeye, istinaden yazılan kıymetli eserleriyle mümtaz bir mevkiin sahibi Mevlevî etibbasını, hayat ve asarını tetkik ile uğraşıyorum. Bu travaylar intişar ederse, ilim âlemince meçhul birçok hakikatler tavazzuh edecek, bazı müşküller halledilmiş olacaktır.

yan, en kıymetli sanatkârlarını yetiştiren Mevlevihanelerde, bu şiir ve sanat ocaklarında Sultan Veled'in yaktığı ilk ateşin harareti yok mu?⁽⁶⁾

II

Büyük mutasavvıf Sultan Veled'in tahsil ve manevi terbiyesinde, Sultanu'l-Ulemâ, Seyyid Burhaneddin, Mevlana, Şems-i Tebrizi, Hüsâmeddîn Çelebi, Selahaddin Zerkûb, Kerîmeddîn gibi Mevleviler ve İslamlarca hürmete şayan ali şahısların feyz-i tesiri olmuştur.

Zekâ ve istikbalini pekiyi takdir eden mürşit ve üstadı Mevlana, oğlu için medreselerinin duvarına kendi eliyle şu ibareyi yazmıştı. "Bizim, Bahâeddîn güzel tâli'lidir. İyi yaşadı ve hoş ölü." Mutaassıp muhitinin nahak hücumlarına maruz kalan Mevlana'nın ve fikirlerinin har müdafii ve sadık naşiri, pederine perestiş ve hürmet ederdi.

Suriye'de bulunan Şems'e, Mesnevî sahibinin iştıyak ve tahassürle dolu davetnamesini götüren Sultan Veled'i, Tebrizli şeyhin rikâbında Konya'ya kadar

(6) Üsküdar, 11 Şubat 1924

yayan buluyoruz.

Necd'in ve Anadolu'nun en tûvana ve gürbüz atları yedekte geldiği halde: "Şah binmiş bende süvari nasıl olur?" diye itizar etmiş ve pederinin aziz dostu, şu necip oğlun asalet-i ruhiye ve terbiyesine hayran olmuştu. Sultan Veled, bu tevazuunu Mevleviliğin tesisi anlarında izhar etmişti. Yarım asır Konya'yı ve bütün Anadolu ve hatta İslami Asya'yı, bir güneş gibi nur ve ziyasıyla ışıklandıran hararet veren Mevlana üful ettiği zaman, birçok zevat, başlarında Çelebi Hüsameddin olduğu hâlde, pederinin seririne cülusunu Sultan Veled'den niyaz ettiler.

Babasının hatırasına pek ziyade hürmetkâr mutasavvıf, o makama Mevlana'nın mürit ve haliyyesini daha layık gördü. Konya Ahi reisinin mahdumu Çelebi Hüsameddin'in elini ilk öpen o idi. Asrının namdar âlimi tam on bir sene bir derviş gibi Çelebi'ye hizmette, yardımda bulundu. Mesnevî-i Şerif'in ilk "karii",⁽⁷⁾ pirin kutsi ilhamlarını vecdle okuyan Sultan Veled'di.

Mevleviliğin vahdet, saffet ve nezahetini bu güne kadar niçin ve nasıl muhafaza ettiğini bu misal pek bariz bir şekilde göstermektedir.

Hüsameddin Çelebi'nin "müsâfir-i kabr/683" tarihindeki vefatı üzerine serir-i tasavvufu bizzat Sultan Veled işgal etti.⁽⁸⁾ Hazret-i Veled, Konya'daki Mev-

lana dergâhı yakınında bugün maalesef harap olmuş-"Medrese-i Velediyye" ile Selçuk payitahtının Karata'î gir ve diğer muhtemelen medreselerinde genç ilim heveskârlarına pederi gibi tedrisatta bulunmuştur.

Yedinci asır iptidalarında Konya'da yazılmış Farsça ve Arapça, Türkçe birçok kıymetli telifatın sonlarında gördüğümüz imzalandaki "Veled" kelimesi Sultan Veled'in arifler sınıfından kesretli bir tebaaya hâkim olduğunu ispat eder. Müşarünileyh dâhil olduğu bütün ilim ve ulema meclislerinde daima riyaset mevkiinde bulunmuş, büyük babası gibi o da asrının "Sultânu'l-ulemâ'sı" makamını işgal etmişti.

Selçuk inkırazı üzerinde coşan kan dalgalarını, siyasi cereyanları ehemmiyetle takip eden cenab-ı Veled medeni büyük şehirlere hücum eden Tatar ordularına karşı keyaset ve idaresinde en metin bir kale yapmıştır.

Daha o tarihlerde çoğalmaya başlayan Mevlevihaneler ve sonraki Mevlevi tekkeleri de daima katliamlara mani olmuşlardır.

İlhanîler sarayının müverrihi Tabip Reşideddin Amasya'da "darüşşifa" yapacak kadar umumi sıhhate alakadar, Olcayto Muhammed Hüdâbende'ye, Rebâbnâme'nin ithaf edildiğini kaydediyor.

Rebâbnâme müellifi İbtidânâme'sinin mukaddimesindeki-babam gibi Divan ve Mesnevi tertip ettim. Çünkü o bana gerek simaca ve gerek ahlakça insanların bana en ziyade benzeyeni sensin" ifadelerine rağmen biz onu, altıncı asr-ı hicri ortalarına doğru vefat eden Sultânu'l-Ulemâ'nın daha mütekâmil ve ziha-

(7) Eslâfımız tarafından "Mağz-ı Kur'ân" diye hürmet edilen Mesnevî-i Şerif merasimle okunur. İstanbul ve Anadolu camilerinde hayır sahipleri tarafından maaşlar tahsis edilerek "Mesnevihanlar" intihap edilmiştir. Mevlevi tekkelerinde şeyhler mukarrer ve müfessir, Mesnevî'yi bülend bir seda ile okuyan da "karre"dir.

(8) Hüsameddin Çelebi'nin makamını dergâhında bugün tarikatçı Dede Efendi işgal eder, "Çelebi Efendi" Sultan Veled'in postunda oturur.

yat bir temsili olarak kabul edebiliriz.

Zira halkı irşat etmek, uyan-dırmak için vaaz ve nasihat etmez idi. Eserleri ise talimi (didactique)'dir. Hatta Farsça şiirleri, Türkçe şiirlere çok yakındır. Sultan Veled'in büyük pedereine benzeyişi "Mendel Gregor" veraset kanunlarının en tabii bir şeklidir.

Sultan Veled, Mevlevilik nüfuzunun yayıldığını, mühim merkezlerde Mevlevihaneler açıldığını görmekte memnundu.

O şimdi irşattan, tedristen boş kalan vakitlerinde, nadir ve yitik hastalıklarda müşahedelerini toplayan âlim bir seririyatçı (clinicien) gibi, uzun hayatında gördüğü en heyecanlı, en mühim vakıa ve hadiselerin ânât ve safahatını kitaplarına geçirmekle meşguldü.

Kıymetli ve sehl-i mümteni eserleri, beyaz saçlarla örtülü dimağından sünûh etmişti. Mutahhara Sultan, Şeref Sultan isimli iki kızı, Ulu Arif, Abid, Vâcid, Zahid isimlerindeki oğullarının terbiye ve tahsillerine çok itina etmiş, kerimeleri, yedinci asrin maruf ilim simalarından olan hanım sultanlardan, asil ailelerden birçok kadınların reise-i efkârı olmuşlardı.

Büyük mahdumu Ulu Arif Çelebi ise Mevlana gibi hassas ruhnevaz, garami şiirler terennüm eden nezih, pak bir şairdir.⁽⁹⁾

Çocuklarını, ailesini ve bütün beşeri saf bir muhabbetle seven Sultan Veled ihtiyarlığını uzvîyet-

te yaptığı afet ve iltihaplarla hayatının son demlerini yaşıyordu. (Bunun bir üremi «urémie» olması çok muhtemeldir). Mevlana'nın, Mesnevi'nin daha ilk mısralarında uzak düştüğünden, ayrıldığından şikâyet ettiği âleme kavuşturacak ölüm, onun için bir müjde değil mi idi?

Bir asırlık mürşidin muhiti, hicran ve firkatle ağlarken, ihtiyar sufi şu mısralarla adeta sevincini bağıriyordu:

"Emeşibi şeb anest ki binem şadi

Deryayım ez Huda hod aradi."

Fakat umumi tasallüb-i şerâ-yin (artériosclérose), nihayet tasavvuf şehin-şahının fani dünya sarayına gözlerini ebediyen kapattı.

Mevlana'nın vefatını, ilmi ve irşadı kudretiyle taviz eden Sultan Veled'in irtihali Konyalıları, Mevlevi mensuplarını çok mahzun etti. Gözyaşları arasında cenaze namazını, vasiyeti mucibince ulemadan Mecdeddin Aksarâyı kıldırıldı.

Büyük bir mevkib matem, Sultan-ı tasavvufu, son tahtgâh-ı bekasına kadar takip etti.

Onun gaybubetine ağlayan öksüz tebaa, ilim padişahını, babası hüdâvendigârın yanındaki mermer lahde koydular (10 Recep 712-/1315).

Uzaklardan temaşası, pür vecd gönüllerde raşe-i heyecan uyandıran "Yeşil Kubbe" Mevlana ile Sultan Veled'in, iki büyük Türk sufisinin merkatlarını saklayan bir abide-i sanattır.⁽¹⁰⁾

(9) Ulu Arif Çelebi, eski tezkirenüvisler ile yeni edebiyat tarihi mütevagıllarının nazar-ı dikkatini celp edememiş refik-i ilhan bir şairdir. Onun füsunkâr şiirlerinde Mevlânâ'nın garami tesirleri vardır. İstanbul Mevlevi tekkelerinin ancak birisinde gördüğüm Divan'î en ruhnevaz mısraları terennüm eden bir mecmua-i ihtisasattur.

(10) Hekim Şifai [F. Nafiz Uzluğ], "Sultan Veled", Millî Mecmua, 21 Şubat 1340 [21 Şubat 1924], Yıl: I, S. 9, s. 140-142; 20 Mart 1340 [20 Mart 1924], Yıl: I, S. 11, s. 166-168.

KONYA'DA YEŞİL KUBBE

Mimar Şehabettin Uzluk
Hazırlayan: Ahmet Çelik

Eski günlerde Konya sanat ve ilim ocaklarıyla Rum diyarının eşsiz bir şehriydi. Büyük şark âlimleri, sufileri, şairleri, sanatkârları burada birikiyordu.

Bir sanat bahçesi olan şehirde mimari Türk incileri, sanat harikası örnekleri balkıyordu. Bu engin sanat kaynağında Türk erleri büyük kudretler gösterdiler. Zengin, sanatlı abideler yarattılar.

Türklüğü yücelten bütün sanat güzellikleri Konya'ya bir tepeden sağıyordu. Yanları kalın bir surla çevrilen "Alaeddin Tepesi" şehrin göğsünde elmas bir taç gibi gözleri alıyordu.

Tepede içleri henüz Türk ibtidaların işledikleri süslü sarayları, yeni başında Alaeddin padişahın ikmal ettirdiği camii, iç kaleden hariçte mavi çini kaplı Karatay Medresesi, zarif taş işlemleri içinde İnce Minare Darulhadis'i, biraz ileride renkler hazinesi Sırçalı Medrese daha ötede Sahib Ata birer yıldız gibi parlıyordu.

Şehir gün batıya uzanıyordu. Güneş yollar üzerinde iki zarif taş evler, berrak sular akan çeşmeler, yer yer yükselen türbeler mavi alevlerle yanan minareler, kubbeler... Yeşil dutlukları ve gül bahçeleri... Türk payitahtına doyulmaz bir manzara veriyordu. Dev gibi dört tarafı kapayan sur-

lar, üzerinde her vezirin ihtişamını gösterir kuleleriyle heybeti artıyordu. Bu "sanat incileri şehri" Sultan Ulema'nın Laren'den teşrifleri üzerine manevi bir bürgüye bürünüyordu.

İslam ve Türk Dünyasının "ilim hanedanı" Konya'da büyük ikramlar, hürmetler görüyordu. Başta Sultan Alaeddin olarak saray erkânı, şehrin yüze gelenleri kendilerine bende oluyordular.

Sultan Ulema'nın vefatından sonra irşad makamında oğlu Mevlana Celaleddin bulunuyordu. Pederleri hayatında ondan sonra ehillerden kemale eren Hazreti Mevlana, atalarının yerini dolduruyordu. Onun gibi pek suzişli vaaz ve nasihatler ediyordu.

Asya'nın göbeğinde parlayan bu büyük güneş Konya'yı uzun yıllar feyz akan nurlara boğuyordu. Mübarek ağızlarından Tanrı kelimelerini işitmek ve feyzlerini kazanmak için her taraftan küme küme insanlar geliyordu.

Şark içlerinde Moğol istilası gittikçe ziyadeleşiyor, şehirleri tehlikeye sokuyordu. Çoğu kimseler tadı kaçan memleketlerinden ayrılmayı düşünüyordu. Buralarda olan kanlı kavgaların Anadolu'da hiç birisi yoktu. Herkes emniyet ve asayişli düzgün hudutlar içerisinde müreffeh bir hayat yaşıyordu. Onlar için en

güzel yurt Konya Sarayları idi. Büyük bir kervan kafilesi payitaht kapıları mönünde konak bekliyordu.

“Bedrettin Tebrizi zü-fünun ve fenn-i kimya ve sanatı simyada Ebu Ali Sina ve hikmet-i hüke-ma hükmünde Sokrat-ı Sani ve Eflatun-u Yunani idi. Daru’l-mülk Konya’ya geldiğinde banii türbe-i mukaddes Emir Alimuddin Kayser ruhullahu ruhah mezkûr Hazret-i Sultan Veled’e delalet kıldı. Onun hüner-mendliğini arz eyleyip her gün hizmeti yarana bin dirhem sultanî mihrabı tuta, zira ashâbı ziyade derler ve vech-i ihracat-ı kemterde ol adi eyleyu deyu gösterdi. Hazreti Veled ki tumamet ashâbı ve ümera ve ehl-i adabın mürebbisi idi. Ve Hazreti Mevlana hiç buyurmadı aleyha Bedreddin Tebrizi edeb-i tamam ile girip baş koyup Bu feyza-yı validinin bendeliğine arz eyledi, sıdk-ı derun ile ferid-i muhlis oldukta...”

Ahmet Eflaki Dede Menakibü’l-Arifin’de Bedreddin Tebrizi’nin Konya’da Mevlana’ya ne suretle intisap ettiğini anlatıyor. Kitabın diğer bir yerinde Bedreddin Tebrizi’den tekrar bahis açıyor. Ve orada şu sözleri yazıyor:

“Bedreddin Tebrizi rahmetullah ki

türbe-i muazzamanın mimarı ve ilm-i kimya ve envai hükümde bediü’z-zaman ve yegâne-i cihan olup gündüz bütün gününe sohbeti ashâb-ı yarana mülazemet eylerdi ve gece bütün gece kimya isti’maline meşgul olurdu. Ve fakir yaranın hakkında oradan dirhemler ve altınlar sarf eylerdi. Meğer bir gece Hz. Mevlana mezkûrun halvethanesine girip onu ol kârde mustağrak gördü. Hemanen mezkûr heybeti Mevlana’dan yerinde huşeng olup hayran kalıp, Hazreti Mevlana mübarek eliyle onun avrusını alub eline verdi. Gördü ki latif parıltılar altın olmuş bir avrestir buyurdu ki altın yapıcılık eyler isen böyle altın yap ve böyle altın yapıcılığa bir alet ve bir çekiç ve bir örs lazım değildir. Ve hakikat bil ki bunlara cevheri ömr-i nazenini sarf eylediğinde ve inkılabı umuru zuhur eyledikte hâsıl bir inkılaptan artık olmamış olur ve ol zaman ki altının bakır olmuş ola nedamet ve tehassür fayda eylemez bir cehd ile ki ta vücudun bakır altın ola ve altının cevher ola ve gevherin o ola ki o ham vahına sığmaya

“İsa mest ra zer küned bud gevher küned

Gevher bud buhter küned buhterei zimah ve müşteri.

Ve o oldu ki Bedreddin

camiler çak edip o fenden teberrakıldı.”

Mevlana, Hakk’a yürüyordu. Ölmez eserler ve yüzlerce mürit bırakan pirin ayrılıklarına bütün Konya ağlıyordu. Bu acı haber daha akşamdan şehre yayılmıştı.

Hükümdar ve tebaası derin bir elem içinde görünüyordu.

Sabah sessizliği içinde uyanan Konya ufuklarına minarelerden firkatli sesler büyük ziya-ı ilan ediyordu.

Saray hanedanlarının okutukları Farisi gazeller şehrin ke-derli dağlarına taşlarına dokunuyordu.

Sultan siyahlara girmiş, saray erkânı, ulema, eşraf, çeriler...

Müzik hazin hazin havalar çalıyordu.

Büyük ve küçük yüzlerce halk medresenin önüne toplanmışlardı. İçeriden cenazenin hazır olduğunu sala ettiler. Eller üstünde tabut dışarıya çıkarıldı canlardan Kemaleddin Emir herkesi rütbesine göre ayırarak safa koydu En öğürde saray askerleri bulunuyordu.

Arkasında hafız-ı Kur’anlar, dervişler, müridler, âşıklar. Ortadan sırma ayet işlemeli ağır bir ipek pişude üzerinde burma des- tanlarıyla tabut görünüyordu.

Arkada çok sevdiği Hüsamet- tin Çelebi, Sultan Veled, iri kavuklarıyla Sadreddin Konevi, Kadı Siraceddin Urmevi...

Saraydan Emir Muinüddin Pervane, Alemüddin Kayser yürüyordu. Bunların gerisinde Türk, Arap, Acem, Rum, Yahudi milletinden müritler takip eyliyordu.

Bu acıklı günde Konyalılar işi gücü bırakmışlardı. Büyük bir sızı onları çalıştırmıyordu.

Sevap almak için tabut omuzdan omuza kayıyor yolda ilerlendikçe katılanlar çoğalıyordu.

Bu veli kafilesi, işlek caddelerden çarşılardan ağır ağır şehir haricine doğru akıyordu. Akşam namazına yakın musalla meydanına erişirler. Koca meydan kalabalıktan mahşer yerine benziyordu.

Kemaleddin Emir Sadreddin Konevi’yi imamete davet eyledi.

Sadreddin Konevi tabutun önüne gelince teessürden feryat ederek düştü bayıldı.

Siraceddin Urmevi imamete geçti. Bol cemaatle cenaze namazını kıldılar.

Mevlana’yı babası Sultan Ulema’nın makamı önünde bıraktılar.(1) Memleket büyük ölü için kırk gün kırk gece yaslar yaptı Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev III bu kara günlerde tahtına çıkıp oturamadı. Erkân-ı devlet, divan erbabı, meşayih-i gazela, sadat, reaya matem tutuyordu.

Mevlana (604-672/1207-1273) çekildikten sonra müritlerinden Alemüddin Kayseri ki sa-

(1) Burası vaktiyle Konya Surlar dışında Sultanların bahçesiydi. Alaaddin Keykubat I, Sultan-ı Ulemayı Larende’den gelirken karşıladı. zaman bu civara Akrasay kapısından girmişlerdi. Sultan-ı Ulema şimdiki uçler mezarlığının yanında katırın başını çekip Bu yerin topraklarından bizim çocuklarımızın ve torunlarımızın toprak kokuları geliyor. “dua eder. Sultan Alâeddin’in onun üzerine bu bahçeyi kendisine bağışlar.

Asil aileden biri vefat ederse kendi bahçesi dâhiline gömülmek Türklere adettir ve o soydan gelenlerin bütün mezarları bir arada bulunur.

Sultanı Ulema’nın kabri de bu adet üzere bahçesine konuldu. 18 Rebiulevvel 628/24 Ocak 1231 tarihinde dünyadan gömüştür. Sultan Alaaddin memurdan bir sanduka yaptırmış ve etrafına duvar çektirmiştir. Emir Bedreddin Pervane Sultan-ı ulemaya misli nadir bir kubbe yapmasını niyaz ederse de “kubbe-i ef-lakten güzel kubbe olamaz. Bu tak-ı mina ile iktifa eylemek münasiptir.” buyurur... (Eflaki, Menakıb)

ray erkânındandı. Sağlığında manevi feyizlerini kazandığı müşidi üzerine bir türbe yaptır-mayı konuyordu.

Bir gün Sultan Veled'e gidip dileğini açtı. Sultan Veled onu soruyordu:

- Dünyalıktan ne kadar mevcudun var?

- Üç bin dirhem var

- O para tamam olur bina na-tamam kalırsa ne ile ikmal eder-sin?

- Hazret-i Hüdavendigâr'ım hazine-i gaybtan ihsan ederler.

- Öyle ise ihlas-ı tam ile o bey-ti'l-ma'murun binasına şuru' eyle.

Sultan Veled ile istişare ettiği günün gecesi Alemüddin Kayser, Sultan Camii minaresinden yakın bir sesle nice münacat ve Mevlana'nın şiirlerinden parçalar okundu.

Gecenin sükûneti arasında et-rafa dağılan bu şiir ve yalvarmalar tüyleri ürpertiyordu.

Sarayların pençelerinden uzanan birçok başlar ulu bildikleri Mevlana'nın şiirlerini gözyaşları akıtarak dinliyorlardı.

Emir Muiniddin Pervane ve Gürcü Hatun iki sadık mürididir. Sabahleyin Alemüddin Kayseri'yi saraya davet ettiler.(2)

(2) Gıyaseddin Keyhüsrev Sani'nin güvesidir. Sultan-ü'l-ulema sağlığında sohbetlerine devam ederdi. Bilahare Gürcü Hatun ile Mevlana'ya mürit oldu. Mevlana "Fihi Ma Fih adında yazdığı kitabını bu zata ithaf etti. "Pervane-i Rum" lakabı Emir Muiniddin Kaşani est ki ez canıbi Hülagü Han ibn Cuci Han bin Cengiz hükümet ve fermanı ferma-i vilayeti Rum daşte ve bi-hizmeti Mevlana Celaleddin Muhammed Salib Şenununi izhar-ı iradet meykerde ve der-kenariş "kitab-ı fihi ve ma fihi" ruviye sahn-i Mevlevi ya avest"

Ferhengi encümeni erayı nasiri Rezaklı Han 676 senesi Rebiulevvel ayında vefat etmiştir. Mezarı Amasya'dadır.

Geceki saladan pek sevinç duyduklarını ve gönüllerde yattığını söylediler. Seksen bin Sultani ihsan eylediler ve bir teşrifat hılatı giydirdiler. Ayrıca da elli bin dirhem Kayseri'ye malından tayin ettiler...

Alemüddin Kayser niyaz edilen paraları kendi nakdine ekledi. Mevcudu yüz otuz üç bin dirhem sultaniye buluyordu. Bedreddin Tebrizi'yi türbe inşasına mimar tayin eyledi.(3) Pirine kuracağı manevi tahtın projesini Bedreddin günlerce düşündü. Mevlana'nın sözlerini dikkate alarak resimlerini çizdi. Sultan bahçesinin yeşillikleri ortasında türbenin temellerini atıyordu.

Mevlevi menba'ların söyleşine kulak verirsek inşaatın Gıyaseddin Kehmüsrev III'in saltanatlığında (663/1264-681/1282) başlanıp ikmal edildiğini bildiriyorlar.

Yeşil kubbe planı itibarıyla sade bir murabba'dır. Murabba'nın ra'larında dört kalın sütun yükseliyor ve kubbe sikleti murabba dâhiline mersum müselleslerden ayaklara iniyor. Murabba sivri kemerli direkler üzerinde gittikçe küçülerek yukarda birleşiyor ki dâhilde bu nokta murabba bir ehramın ra'sını teşkil etmektedir. Haricen ise bir üstüvane üzerine ehram oturuyor. Orada sanatkâr kendine göre bir hususiyet yapmıştır. Hislerini müstakim hatlarla ifade etmesi türbenin hariç manzarasını daha tesirli göstermek içindir.

(3) Bedreddin Tebrizi, küçük yaşta Konya'ya geldi. Saraya düştü. Konya sanat mektebinde yetişen Bedreddin yalnız başına inşaatlar yaptı. Sanatında ileri gitti. Mevlana'nın müritliğine kabul olundu. Vefatında Hüsametdin Çelebi ve Sultan Veled'e dervişlik etti. Vefatı Ulu Ant Çelebi zamanındadır.

Konya’da “İlibitir” dökülen tuğlalarla örüldü. Kubbenin dâhil ve harici çini tezyinatına pek elverişlidir.

Selçukiler devrinde vücuda getirilen yeşil kubbeye Karaman oğullarından Alaaddin ve İbrahim Beyler tarafından bazı ilaveler yapıldı.(4)

Geçen sene yazın Ankara ve Konya’ya ettiğim seyahatte tetkikatta bulundum. Maalesef Yeşil Kubbe o kadar tahvillere uğramıştır ki bunları birbirinden ayırt etmek güç bir meseledir. Onun için büyük bir tetkikat yapmaya lüzum vardır.

Mesela bugün Yeşil Kubbe’nin içinde sulu boya tezyinatı görüyoruz. Hâlbuki tuğla ile örülmesinden eskiden dâhiline çini tezyinatı konulduğu iddia olunabilir. Selçukilerde medrese türbelerinde iç yüzde çini tezyinata ziyade kıymet verildiği kalanlardan anlaşılmaktadır. Şark Türklerinde saray, mabet, türbe gibi abidevi eserlerde taze sıva üstüne nakışlar vurulduğunu tarihler haber veriyor. Fakat burada öyle bir ihtimal aklımızdan geçmez. Çünkü Selçuki devri asarının birinde bu çeşit numuneye rast gelmiyoruz.

Osmanlılar devrinde türbenin imarı Bayezid-i Veli (886-918/1481-1512) zamanında başlamıştı. Selçukiler ve Karaman oğulları arasında bilinen Mevlana’ya Osmanlılarda Türk âlimlerinin ulu sufisi nazarıyla bakarlardı. Bu devirde yapılan ta-

mirat epey mühimdir. Bilhassa eski kubbe içi tezyinatı tamamıyla mahv oluyor. Kible duvarına geçirilen iki satırlık ufak bir kитаbe bize failini izah etmektedir.(5)

Dokuzuncu asır Türk nakışlarımız arasında “Yeşil Kubbe içi” herhalde çok sanatlı bir eserdir. Camekânlar içinde saklanmaya layıktır.

Letafetin, servetin, hayalin, sabrın bir mucizesi.

Bir şey ki güya yalnız güzel içinde değil, burunlara rayihalar saçmak içinde ibda edilmiş.

Sütunlarda kırmızı-yeşil renk zeminler içinden kabaran yaldızlı çiçekler...

Kubbe insanı ruhani bir âlemin derinliklerine çeken bir güzelliğe malik...

Berrak bir hissin yaprak, çiçek, tezyinat, renk, çizgi izleri...

En ince bir sanat halinde kubbe muhitinden merkeze doğru sarılır.

Duvar üzeri boylu boyuna bir üstad-ı hattatın altın tezhipli levhası gibi...

Bütün bu bediaların sanat buğusu altında bir ismi hatırlıyoruz: “Nakkaş Abdurrahman Mevlevi”(6)

(4) Şikari ve ondan naklen Müneccimbaşı Ahmet Dede, Camiud-düvel’de Karaman oğlu Alaaddin Beyin Görgeş kalesini küffardan aldıktan sonra gaza maliyla türbeyi yaptırdığını yazıyor ki biz bu ifadeden türbenin tevsi edildiği ve yeni hücreler inşa olunduğu manasını çıkarıyoruz.

(5) Yeşil kısmında bir mühezzeb sülüs ile: “Nakaşahu el-kubbe el-hadra fi emri bi’d devleti es-Sultan el-müeyyed bi-te’yidillahi’l-müstean Sultan Bayezid bin Muhammed Han”; alındaki kırmızı safhada “Ala yedi’l-abdi’z-zaif el-Mevlevi Abdurrahman bin Muhammed Çelebi ve enşede fi tarihihi haze’l-bey-yinetü” Bu malumattan bazı ipuçları yakalıyoruz ki bunlar Türk sanat tarihine yarayacak birer vesikadır. Alemüddin Kayser yüz otuz üç bin dirhemi sultaniden yüz yirmi yedi bin dirhemini türbe inşaatında kullandı. Üst tarafını Hüsamettin Çelebi’ye niyaz gönderdiğine nazaran tekmiil Yeşil Kubbe’nin yüz yirmi yedi bin dirhem sultaneye yaptırıldığı tahakkuk ediyor. Mehmet Ziya Bey “Bursa’dan Konya’ya Seyahat” adlı eserinde kitabının çini üzerinde olduğunu kayd ediyor ki doğru değildir.

(6) Mimar Şehabettin (Uzlu), “Konya’da Yeşil Kubbe”, Anadolu Mecmuası, yıl 1340/1924, sy.2, s.69, sy.3, s.104-109.